

TALIS 2024 Eesti tulemusi käsitlev raport

Äli Leijen

Tartu Ülikool

Leijen, Ä., Jõgi, A., Pedaste, M., Poom-Valickis, K., Uibu, K., Eisen-schmidt, E., Oppi, P., Taimalu, M., Tinn., M., & Kalle, V. (2025). *OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2024 Eesti tulemused*. HARNO, 180 lk.

Rahvusvaheline õppimise ja õpetamise uuring (TALIS) on alates 2008. aastast OECD eestvedamisel läbiviidav rahvusvaheline küsitlus, mille fookuses on õpetamine ja õppimine ning tegurid, mis neid protsesse mõjutavad. Uuringu käigus kogutakse 7.–9. klasside õpetajate ja koolijuhtide hinnanguid oma töö erinevate aspektide kohta. 2024. aastal toimus TALISE uuring neljandat korda, selles osales 55 riiki ja piirkonda. TALISE uuringu metoodika järgi osaleb igast riigist ligikaudu 200 kooli ning igast koolist 20 7.–9. klasside õpetajat ja koolijuht. Praktikas esineb valimi suuruses riigiti siiski erinevusi. Eestist osales 2024. aastal uuringus 3339 7.–9. klasside õpetajat ja 192 koolijuhti.

TALISE 2024 Eesti tulemusi käsitleva raporti koostasid Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli haridusteadlased. Raport on 180 lehekülge ning koosneb üheksast peatükist, millele lisanduvad eestikeelne ja ingliskeelne kokkuvõte. Esimene peatükk on sissejuhatav ning annab ülevaate TALISE uuringust, selle eesmärkidest, valimist, kasutatud küsimustikest ja tulemuste tõlgendamise põhimõtetest. Teises peatükis antakse ülevaade uuringus osalenud koolidest ning õpetajate sotsiaaldemograafilistest näitajatest (vanus, tööstaaž, sugu, haridus). Samuti tutvustatakse selles peatükis uuringus osalenud koolijuhte. Peatükk vastab küsimusele „*Millised on Eesti õpetajad ja koolijuhid?*“. Peatüki autorid on Anna-Liisa Jõgi, Veronika Kalle ja Margus Pedaste. Kolmas peatükk keskendub õpetamisele tänapäevastes tingimustes ning käsitleb õpikeskkonda Eesti koolides, vastates küsimusele „*Milline on õpikeskkond meie koolides?*“. Selle peatüki autorid on Katrin Poom-Valickis ja Krista Uibu. Neljas peatükk käsitleb juhtimist ning otsib vastust küsimusele „*Millised on Eesti koolijuhid ja mis iseloomustab juhtimist Eesti koolides?*“. Peatüki autorid on Eve Eisenschmidt ja Margus Pedaste. Viimasel peatükis vaadeldakse koolikultuuri ning suhteid koolis, keskendudes küsimusele „*Mis iseloomustab suhteid ja koostööd Eesti*

koolides?“. Selle koostas Piret Oppi. Kuues peatükk käsitleb õpetajate esmast ettevalmistust ja professionaalset arengut ning püüab vastata küsimusele „*Kuidas on õpetajad oma tööks ette valmistatud ja millised on nende arenguvajadused?*“. Peatüki autor on Merle Taimalu. Seitsmes peatükk annab ülevaate õpetajatelt kogutud kvalitatiivsete andmete tulemustest ning otsib vastust küsimusele „*Mida õpetajad ise oma töö kohta öelda tahavad?*“. Selle peatüki autor on Maarja Tinn. Kaheksas peatükk on pühendatud õpetajaameti jätkusuutlikkuse eri aspektidele ning keskendub küsimusele „*Kuidas õpetajaid ja koolijuhte ametis hoida?*“. Kaheksanda peatüki kirjutas Äli Leijen, stressi teemat aitas selles peatükis avada Anna-Liisa Jõgi ja koolijuhtide tulemusi tutvustada Margus Pedaste. Üheksandas peatükis esitatakse eelnevate peatükkide tulemuste põhjal haridusvaldkonna arendamise suunised erinevatele sihtrühmadele. Kokkuvõtvas peatükis tuuakse lühidalt esile Eesti raporti peamised järeldused ja tulemused. Üheksas peatükk, raporti sissejuhatus ja kokkuvõte valmisid kõigi autorite koostöös.

Järgnevalt esitan raporti kokkuvõtte põhjal mõned olulisemad Eesti tulemused ja soovitusel. Viimase TALISE uuringu järgi on Eesti koolide õpilaskond võrreldes varasemate andmekogumistega muutunud mitmekesisemaks, muu hulgas HEV-õpilaste ning erineva keele- ja kultuuritaustaga õppijate osakaalu suurenemise tõttu. Samas vajavad õpetajad enam tuge ja professionaalse arengu võimalusi õppe kohandamiseks ja erinevate õppijate tõhusaks koosõpetamiseks ühes klassis. Enam tähelepanu vajab ka sügavamalt õppimist toetavate õpetamisviiside rakendamine. Kuigi õpetajad hindavad oma ainealast ja pedagoogilist ettevalmistust õpetajakoolituse esmaõppes üldiselt heaks, on viimastel aastatel vähenenud nende õpetajakoolituse lõpetanute osakaal, kes tunnevad end ainealases ettevalmistuses kindlalt. See viitab vajadusele täiendada ka ainepädevusi.

Koolijuhid toovad peamiste probleemidena esile kvalifitseeritud õpetajate ja tugispetsialistide nappuse, eriti kaasava hariduse rakendamise ja eestikeelsele õppele ülemineku tingimustes. Eesti koolidele on iseloomulik suhteliselt suur autonoomia, mida kinnitavad ka juhtidelt ja õpetajatelt kogutud andmed. Samas ilmnesid erinevused õpetajate ja koolijuhtide vastustes hindamisega seotud autonoomia ulatuse kohta, kusjuures õpetajad tunnetavad selles valdkonnas väiksemat otsustusvabadust. See teema tõstatab ka õpetajatelt kogutud kvalitatiivsetest andmetest ning näitab, et hindamispõhimõtted ja -praktikad vajavad Eestis täiendavat läbiarutamist.

Koolides peetakse oluliseks koostöökuultuuri ja jagatud juhtimist. Õpetajad väärtustavad juhtide toetust ja koostööd, kuid ootavad oma tööle senisest enam sisulist tagasisidet. Samal ajal on sügavamad koostöövormid õpetajate hulgas pigem harvad ning õpetajate koostöö teadlik toetamine vajab Eestis suuremat tähelepanu. Sellised koostöövormid nagu kolleegide tundide vaatlemine,

vastastikune tagasiside ja koosõppimine aitavad kaasa õpetajate professionaalse arengule, vähendavad õpetajate nappusest tulenevaid riske ning pakuvad olulist tuge alustavatele õpetajatele. Samas on oluline, et sügavamad koostöövormid on õpetajate töö igapäevane osa, mitte ebamääraselt väärtustatud lisategevus.

Eestis on vaid ligikaudu veerand koolijuhtidest läbinud juhtimiskoolituse enne ametisse asumist, mistõttu on põhjendatud arutelu koolijuhtide kvalifikatsiooninõuete täpsustamise ning alustavate juhtide sihipärasema ja süsteemse toetamise üle. Koolijuhtide igapäevatoos kulub märkimisväärne osa ajast suhtlemisele õpetajatega, samal ajal kui juhtimis- ja arendustegevustele jääb neil võrreldes teiste riikide koolijuhtidega vähem aega. Rakendamaks õppimist toetavat juhtimist, vajavad koolijuhid senisest enam tuge õppekava arendamisel ning õpetajate koostöö edendamisel. Samuti ilmnevad Eesti õpetajate seas märgid muutusväsimusest, mistõttu tunnetavad nii õpetajad kui ka koolijuhid muutuste elluviimisel vajadust suurema stabiilsuse ja muudatuste mõju teadlikuma hindamise järele. Samas võib osaliselt olla küsimus ka koolijuhtide muutuste juhtimise pädevustes, mida oleks vaja täiendavalt uurida ja toetada.

Eestis on õpetajate ametist lahkumise kavatsus märkimisväärselt kasvanud: 46% uuringus osalenud õpetajatest kaalub ametist lahkumist järgneva viie aasta jooksul, kusjuures alla 30-aastaste õpetajate seas ulatub vastav näitaja 49%-ni. Kui varasemates andmekogumistes kerkis probleemina esile eelkõige nooremate õpetajate lahkumissoov, siis praeguste tulemuste põhjal on see suurenenud ka teistes vanuserühmades, sealhulgas 30–49-aastaste õpetajate seas, kes ei ole veel jõudnud pensioniikka. Ligikaudu kolmandik õpetajatest kogeb oma töös kõrget stressitaset, mis omakorda suurendab ametist lahkumise riski. Üldine rahulolu õpetajaametiga püsib Eestis suhteliselt kõrge. Samal ajal on Eestis madal ning varasemate aastatega võrreldes oluliselt vähenenud rahulolu töötasuga. Viimane on aga Eesti andmete põhjal üks olulisemaid tegureid, mis mõjutab õpetajate otsust ametis jätkata. Eesti õpetajad, kes on rahul oma palgaga, soovivad 39% väiksema töenäosusega järgmise viie aasta jooksul õpetajatööst loobuda.

Ligikaudu kolmandik õpetajatest tajub, et nad on meedias väärtustatud. See tulemus on võrreldes eelmise andmekogumisega paranenud. Samas tajub vaid 20% Eesti õpetajatest, et neid väärtustatakse ühiskonnas, ning ainult 10%, et poliitikakujundajad neid väärtustavad. Kaks viimast näitajat on eelmise andmekogumisega võrreldes langenud. TALISE andmed viitavad seega usaldamatuse olemasolule ning vajadusele õpetajaid sisulisemalt kaasata. Õpetajate hinnangul jääb nende kaasamine poliitikakujundamisse sageli formaalseks, mis osutab vajadusele luua süsteemseid mehhanisme õpetajate tegelikuks kaasamiseks ning tagada selleks ka aeg ja võimalused.

TALISE uuringus vaadatakse õpetajaameti valimist esimese karjäärivalikuna ameti maine olulise näitajana. Eestis märkis viimasel andmekogumisel vaid 35% alustavatest õpetajatest õpetajaameti oma esimeseks karjäärivalikuks. See on võrreldes varasemate tulemustega vähenenud ning on oluliselt madalam kui OECD riikides keskmiselt ja näiteks Soomes. Eestis ei ole seni piisavalt teadvustatud, et õpetajaameti tagasihoidlik ühiskondlik maine on üks olulisi tegureid, mis mõjutab õpetajakutse valimist esmase karjäärivalikuna. Lisaks karjääripöörajate ametisse toomisele on vaja Eestis enam tähelepanu pöörata ka sellele, et esimese karjäärivalikuga noored õpetajaametisse jõuaks ja teisi ameteid ei valiks.

Kokkuvõttes võib TALISE viimase uuringu põhjal järeldada, et Eesti õpetajad hindavad oma erialast ettevalmistust üldiselt heaks ning koolisüsteemi iseloomustab suur autonoomia, kus väärtustatakse nii jagatud juhtimist kui ka koostöökultuuri. Õpetajad kogevad koolijuhtide toetust ja head koostööd, juhid suhtlevad õpetajatega igapäevatoos aktiivselt ning õpetajate üldine rahulolu oma ametiga on suhteliselt kõrge. Samas osutavad uuringu tulemused selgelt vajadusele pöörata senisest suuremat tähelepanu õpetajate töötingimustele, töötasule ja ühiskondlikule väärtustamisele, et õpetajaamet oleks noortele atraktiivne karjäärivalik ning võimaldaks pikaajalist pühendumist erialale. Selle eesmärgi saavutamise eeldab riigi, koolipidajate, koolide ja ülikoolide tihedat koostööd ning vastastikust usaldust kogu ühiskonnas.